

організації, щоб контролювати молодь та нівелювати індивідуальність. Проте справжні субкультури, зокрема панк, виникали знизу – як відповідь на тиск, одноманітність і репресії. Панк-культура в Україні, попри утиски, переслідування та маргіналізацію, стала виразом волі до самовираження, опору і культурної самобутності. Її учасники використовували доступні ресурси, творили музику в андеграунді, формували власні спільноти і символіку, завдяки чому зберегли живий альтернативний культурний простір навіть в умовах суворого контролю.

СУЧАСНІ ПРОЯВИ ЖІНОЧОЇ ПРИСУТНОСТІ У ВІЗУАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

Подік С. А., здобувачка вищої освіти

*Науковий керівник: Проданюк Ф.М. кандидат історичних наук, доцент
Київський національний університет технологій та дизайну*

Ключові слова: візуальне мистецтво, гендер, феміністичні практики, жінки-художниці, культурна політика, цифрова культура, мистецькі інституції, інтерсекційність.

Сучасний простір візуального мистецтва перебуває у стані глибоких змін, значною мірою пов'язаних із посиленням присутності жінок у сфері художньої творчості, культурного управління, кураторства, критики та активізму. На початку ХХІ століття спостерігається поступове, але системне зростання як кількісного представництва жінок у візуальній культурі, так і якісних змін в інституціях, естетиці, форматах репрезентації. Увага зосереджується на трьох ключових площинах: статистичному аналізі жіночої участі у культурній сфері, дослідженні гендерного дисбалансу в інституціях, а також вивченні трансформацій, пов'язаних з жіночими ініціативами у культурному просторі України.

Аналіз статистичних даних підтверджує тенденцію до фемінізації культурної сфери. У таких секторах як бібліотечна, музейна, освітня справа, жінки становлять переважну більшість працівників. Наприклад, у бібліотеках України працює понад 80% жінок, у музеях — більше 70%. Проте ця статистика не відображає повноцінної гендерної рівності, оскільки на рівні управлінських рішень, стратегічного планування та політичного впливу спостерігається явище “скляної стелі” — обмеженого доступу жінок до керівних посад. Така сегрегація має як соціально-культурні, так і економічні передумови. Соціологічні дослідження демонструють, що жінки, попри високий рівень кваліфікації, нерідко стикаються з дискримінаційними практиками під час розподілу посад, ресурсів та публічної видимості. Таким чином, жіноча присутність у культурі часто обмежується горизонтальними площинами — реалізацією на рівні виконавчих або допоміжних функцій, тоді як стратегічне управління переважно залишається у руках чоловіків.

Особливу увагу заслуговує проблема інституційного патерналізму — домінування маскулінних моделей управління у мистецьких установах. У культурних інституціях України, попри формальну відкритість до гендерного балансу, фактичне прийняття рішень часто концентрується в руках вузького кола осіб, які відтворюють традиційні уявлення про ієрархії, владу, престиж. Це позначається на гендерній динаміці мистецького процесу: жіночі проекти отримують менше фінансування, менше уваги з боку ЗМІ, рідше потрапляють у державні або комерційні програми підтримки. Особливо вразливими є жінки, які працюють у критичному, феміністичному або некомерційному мистецтві, оскільки їхні практики суперечать офіційним наративам та канонічним очікуванням.

Проте в умовах інституційного руху жінки дедалі активніше утворюють альтернативні форми культурної діяльності. Самоорганізація мисткинь, кураторок, дослідниць призводить до появи нових майданчиків, незалежних галерей, виставкових платформ, освітніх програм, феміністичних ініціатив. Такі утворення не лише забезпечують доступ до ресурсів, але й формують нову культурну парадигму, засновану на принципах солідарності, горизонтальності, взаємопідтримки. Прикладами подібних ініціатив є “Феміністична майстерня” у Львові, “Жінки в мистецтві” в Києві, платформа “Гендер в деталях”, яка регулярно висвітлює проблематику жіночої присутності у візуальній культурі. Також слід відзначити важливість академічної підтримки - викладання гендерних курсів, відкриття магістерських програм, організацію наукових шкіл з питань мистецтва й гендеру.

У цифрову добу особливої ваги набувають нові канали репрезентації: соціальні мережі, онлайн-платформи, цифрові архіви, відеопроекти. Жінки активно використовують ці інструменти не лише для презентації мистецьких робіт, але й для формування спільнот, мобілізації аудиторій, візуального активізму. Саме в інтернеті виникає феномен жіночого візуального повстання проти норм, що довго репродукувались мас-медіа: тіло жінки перестає бути пасивним об’єктом, а стає платформою ідентичності, опору, пам’яті, критики.

У цифровому середовищі жіноча присутність в мистецтві виявляється у вигляді нових форматів: відеоінсталяції, мультимедійні перформанси, цифрові ілюстрації, онлайн-кураторські практики. Жінки-мисткині дедалі частіше опановують не лише традиційні художні медіа, але й технології — 3D-моделювання, доповнену реальність, штучний інтелект. Така трансформація дозволяє їм не лише бути на рівних з чоловіками в технічному сенсі, а й деконструювати уявлення про “жіночу” естетику, яка довгий час асоціювалась із декоративністю, емоційністю, вторинністю. Цифровий простір відкриває можливість для перформативної гри з ідентичністю — аватари, віртуальні образи, текстові інтервенції у соцмережах дозволяють мисткиням формулювати альтернативні уявлення про себе, поза бінарними уявленнями про стать, сексуальність, норму.

Феномен “візуального фемінізму” виявляється як у прямій візуалізації жіночого досвіду (тіло, емоції, материнство, насильство), так і у концептуальних стратегіях: іронія, деконструкція, повтор, цитата, тілесна документація. Одним із прикладів такого підходу є творчість українських мисткинь, які через автофіксацію та текст працюють із темами травми, втрати, війни. Наприклад, Алевтина Кахідзе створює графічні щоденники життя в умовах війни, в яких поєднуються особисті історії, фрагменти листів, образи із зони бойових дій. Такі твори набувають функції документального архіву жіночого досвіду в часи кризи, водночас долаючи межу між публічним і приватним.

Інтерсекційний підхід, запропонований Кімберлі Креншоу, дедалі частіше використовується у візуальній культурі для розуміння перехрестя ідентичностей. Сучасні художниці в Україні працюють із досвідом не лише як жінки, але й як особи, що належать до інших маргіналізованих категорій: переселенки, літні жінки, представниці ЛГБТ+, жінки з інвалідністю. Їхні мистецькі проекти дозволяють візуалізувати складну палітру жіночого існування, не редукуючи її до уніфікованого образу “жінки-жертви” чи “жінки-берегині”. Візуальна мова таких творів часто базується на фрагментарності, колажності, переплетенні особистих і колективних наративів.

Проблема видимості жінок у мистецтві не обмежується лише практиками репрезентації. Йдеться про доступ до інституційної пам’яті: архівів, музейних фондів, академічних наративів. У багатьох випадках творчість українських мисткинь ХХ століття лишається недостатньо дослідженою, не потрапляє до навчальних програм, не відображається у музейних експозиціях. Завдяки сучасним жіночим ініціативам відбувається поступове переписування мистецької історії з акцентом на жіночий внесок, зокрема через фестивалі, бієнале, онлайн-ресурси. Проекти на кшталт «Women in Art Ukraine» систематизують біографії, архівні матеріали, інтерв’ю, створюючи публічну платформу для феміністичної історіографії мистецтва.

Ці зміни впливають і на академічну сферу. В українських університетах почали з’являтися курси з феміністичного мистецтвознавства, гендерної критики, візуальної культури. Це дозволяє студенткам і студентам осмислювати мистецтво не як нейтральну сферу, а як інструмент влади, репрезентації та боротьби за суб’єктність. Водночас потребує підтримки й дослідницька діяльність у цьому напрямі, зокрема фінансування гендерних студій, архівних ініціатив, видання каталогів, перекладів теоретичних праць.

У контексті війни в Україні роль жінок у візуальному мистецтві набула нових змістів. Художниці документують досвід евакуації, втрати, волонтерства, фронту, материнства в умовах небезпеки. Вони стають не лише хроністками подій, а й творчинями нових форм пам’яті. Зображення жіночих тіл: виснажених, мовчазних, сильних, роздроблених постає як

візуальний символ героїзму, додаючи війні людського виміру. Такі твори стають елементом соціального опору, пам'яті, солідарності, діалогу.

Отже, сучасна жіноча присутність у візуальному мистецтві України є не лише питанням кількісної репрезентації, а й глибокої трансформації самого мистецького простору. Жінки дедалі активніше впливають на культурні процеси, змінюючи ієрархії, формати, інструменти та зміст візуального дискурсу. Хоча інституційна нерівність і патерналістські практики залишаються актуальними викликами, феміністичні ініціативи, цифрові платформи та міждисциплінарні підходи відкривають нові можливості для артикуляції жіночого досвіду.

Інтерсекційний аналіз дозволяє виявити складну мозаїку ідентичностей, які присутні у творчості сучасних мисткинь, а цифрова культура — стати простором для опору, самовираження та солідарності. Особливо важливим є внесок жінок у візуальне осмислення війни, що перетворює їх на творчинь історичної пам'яті та суб'єктів політичного висловлювання. Таким чином, жіноче мистецтво в Україні сьогодні — це не лише форма самопрезентації, але й акт соціального і культурного спротиву.

Список використаних джерел

1. Crenshaw, K. Demarginalizing the Intersection of Race and Sex, University of Chicago Legal Forum. – 1989. 139–167 с.
2. Nochlin, L. Why Have There Been No Great Women Artists? ArtNews. – 1971. –22–39 с.
3. Pollock, G. Vision and Difference: Feminism, Femininity and Histories of Art. – London : Routledge, 1988. – 368 с.
4. Butler, J. Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. – New York ; London : Routledge, 1990. – 272 с.
5. Мірошніченко Н. Гендерна чутливість у культурній політиці України, Культура і сучасність. – 2021. – №1. 45–50 с.
6. Сакун Н. Жіноче мистецтво в умовах війни: нові репрезентації, Мистецтвознавчі записки. – 2020. – №37. 81–86 с.

ВЗАЄМОДІЯ АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЇ ЛЮДИНИ. ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

Джим П.Е., здобувач вищої освіти

*Макаренко Л.П., кандидат мистецтвознавства, директор
Навчально-наукового інституту культури і креативних індустрій
Київський національний університет технологій та дизайну*

Акторська майстерність є однією з найбільш емоційно насичених і психологічно глибоких форм мистецтва. Її суть полягає не лише у відтворенні зовнішніх характеристик персонажа, а й у проникненні в його